

Research Article

DOI: 10.22124/jol.2025.28420.2511

University of Guilan

Iranian association of penal law

Criminal law Research
A Biannual Journal
Vol . 16, No.1, Spring & Summer 2025(Serial 31)

Legal aspects of MeToo media campaign in Iran1. Ali morad Heydari,

Associate Professor, Department of Criminal Law and Criminology, Faculty of Law and Political Science, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran. (a.m.heydari@um.ac.ir)

Submit Date:2024/09/10**Accept Date:2025/02/22****Abstract:**

MeToo was a camping to support victims of sexual assault. As this camping spread on Iranian social networks, especially the publication of a letter from 800 female actresses, concerns in this regard increased, and in parallel, many legal questions were raised regarding its nature and consequences.

So far, no scientific research has been seen that has examined this camping from the perspective of legal standards. This article is written in a descriptive-analytical manner, using library resources and legal analysis MeToo contents. Its goal is to understand the nature and legal consequences of participating in camping.

The research findings show that the legal consequences of participating in the campaign for the attributor and the person attributed depend on factors such as the clarity, type of attribution, and proving attribution.

Since most of the MeToo contents are sexual abuse arising from professional requirements, the legal vacuum in this area must be filled.

Key Words: #MeToo, Communication Law, Media Law, woman, assault, rape, defamation.

1. Introduction

In Iran, in the summer of 2019, the hashtags #rape, #not-be-indifferent, and #me-too, #no-means-no, inspired by the #Me-Too movement, became popular in the virtual space, especially on Twitter. Some female students tweeted that a male teacher had sexually assaulted them. After that, the story of deceiving female students of Tehran University and serial rape by a tourism activist named K.A.V. came up. The peak of this flow and its turning point were two different letters from female cinematographers, which gave a more serious dimension to this issue. On the one hand, a letter signed by 800 Actress was published in early 2001 regarding sexual violence in the cinema, and on the other hand, an open letter addressed to Ali Asghar Pourmohammadi, the vice president of the National Media, was published in early 2015, stating that the phrase "abuse of all kinds of power to advance immoral desires" was a sign of the fact that this trend exists not only in the cinema but also in the country's official television.

With the spread of this campaign in Iran's social networks and the publication of news of sexual abuse in workplaces, especially the publication of the letter of 800 female moviegoers, concerns increased in this regard, and in parallel, many legal questions regarding the nature and its consequences were discussed. Background of the research: MeToo is a new phenomenon, and so far no scientific research has been seen that has examined this phenomenon from the perspective of legal standards. The prevalence of this campaign in the media environment and accusing people without defense and the time gap between the claim and the time of the assault and the resulting legal ambiguities have raised the question of what is the legal nature of participation in this campaign and what are its consequences for the claimant and the accused? The purpose of writing this work is to explain the legal nature of this campaign and its legal consequences.

The hypothesis of the research is the ambiguity in the legal nature of the campaign - between the triad of sympathy, declaration of crime and complaint - as well as the legal gap in covering the claim of non-penetrative sexual abuse outside the specific concept of violence and reluctance.

In this regard, the author proposes the double criminalization of "sexual assault by abusing the conditions and requirements of superiority and work-professional domination" and at the same time the criminalization of "involuntary opportunistic compliance in the direction of career advancement" by the victims of such abuse. is sexual.

2. Methodology

This writing is qualitative and is done in a descriptive-analytical way using library sources and legal analysis of some posts, stories and interviews with me-too content and its purpose is to understand the nature and legal consequences of participation in this is scanning.

The structure of the research in four parts includes: the legal nature of disclosure and attribution of aggression; the legal consequence of assignment in case of failure to prove the principle of action; The legal consequences of attribution in case of not proving violence; And the alleged abuse is caused by the conditions of the organized flame.

3. Results and Discussion

The legal consequences of participation in the campaign for the attributor and the dependent depend on the clarity and type of attribution and the possibility or impossibility of proving the attribution, and from a jurisprudential point of view, it is different between men and women. Since most of Me-Too's content claims are non-penetrative sexual abuse and are caused by professional requirements, the legal gap in this field should be filled by law.

4. Conclusions

From the writer's point of view, our legal system is faced with the dual legal vacuum and judicial negligence in relation to May-Tu campaign:

In the first dimension (legal gap), the establishment of appropriate laws can reduce the scope of such attacks to some extent. In this regard:

- Any sexual abuse by superiors towards subordinates - especially towards women - in various fields of art, education, sports, administration, labor and service should be criminalized.
- In addition to criminalizing the consent, accompaniment and submission of people to such demands - as long as it does not reach the level of violence and reluctance -, by creating a legal

exemption for the reporter of the requested person - such as a bribery report - a way for immediate publication and disclosure unethical requests or assaults are returned.

- ✚ Just as the failure to declare the lost property in the transfer of property is not criminalized, the failure to report the loss within a certain period such as six months should also be criminalized.
- ✚ Regulations similar to the law on prevention and combating fraud in the preparation of scientific works in the fields of art, sports, etc.

5. Selection of References

- Alessandra, Bajec (2021). "Iran's #MeToo opens long-overdue discussion on sexual abuse", **TRT World**, <https://www.trtworld.com/magazine/iran-s-metoo-opens-long-overdue-discussion-on-sexual-abuse-40107>
- Bieneck, S.; Krahe, B. (2010), "Blaming the Victim and Exonerating the Perpetrator in Cases of Rape and Robbery: Is There a Double Standard?", **Journal of Interpersonal Violence**, ۲۶ (۹): ۱۷۸۵–۹۷.
- Brittain, Amy (2024), "Me-Too-movement", <https://www.britannica.com/contributor/amy-brittain>.
- Catherine D. Marcum, George E. Higgins (2014), **Social Networking as a Criminal Enterprise**, Translated by Hamidreza Danesh Nari and Ebrahim Davoudi Dehaqani, Tehran, Mizan Publishing House.
- Corbett, Holly (2022), "#MeToo Five Years Later: How The Movement Started And What Needs To Change", **forbes**, <https://www.forbes.com/sites/hollycorbett/2022/10/27>.
- Guerra, Cristela (2017) "Where'd the Me Too initiative really come from? Activist Tarana Burke, long before hashtags - The Boston Globe", **Boston Globe**, Archived from the original on 17 October 2017.
- Schmidt, Samantha (2017), "#MeToo: Harvey Weinstein case moves thousands to tell their own stories of abuse, break silence", **The Washington Post**, Archived from the original on October 16, 2017.

Citation:

Heidari, A (2025), "Legal aspects of MeToo media campaign in Iran", **Criminal Law Research**, 16(31), pp.39-52. DOI: 10.22124/jol.2025.28420.2511

Copyright:

Copyright for this article is transferred by the author(s) to the journal, with first publication rights granted to *Criminal Law Research*. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

 DOI: 10.22124/jol.2025.27890.2489

Research Article

University of Guilan

Iranian association of penal law

انجمن ایرانی حقوق جزا

صفحات مقاله: ۳۹-۵۲

نشریه علمی

پژوهشنامه حقوق کیفری

سال شانزدهم، شماره اول، بهار و تابستان ۱۴۰۴، پیاپی ۳۱

دانشگاه گیلان

مقاله پژوهشی

ابعاد حقوقی پویش رسانه‌ای می-تو در ایران

۱- علی مراد حیدری *

دانشیار گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران.

✉ a.m.heydari@um.ac.ir

تاریخ ارسال: ۱۴۰۳/۰۶/۲۰	تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۲/۰۴
-------------------------	-------------------------

چکیده:

می-تو جنبشی برای حمایت از زنان سیاه‌پوست بزه دیده تجاوز جنسی بود. با همه‌گیری این پویش در شبکه‌های اجتماعی ایران و انتشار اخبار سوء استفاده جنسی در محیط‌های کاری و انتشار نامه ۸۰۰ نفر از زنان سینماگر، نگرانی‌ها در این زمینه افزایش یافت و به موازات آن پرسش‌های حقوقی زیادی در خصوص ماهیت و پیامد آن مطرح شد. تاکنون پژوهش علمی که این پویش را از منظر موازین حقوقی بررسی کرده باشد، دیده نشد. این نوشتار کیفی است و به شیوه توصیفی-تحلیلی و با استفاده از منابع کتابخانه‌ای و تحلیل حقوقی برخی محتواهای می-تویی انجام شده و هدف آن، شناخت ماهیت و پیامدهای حقوقی مشارکت در این پویش است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد پیامد حقوقی مشارکت در پویش، تابع صراحت و نوع انتساب و امکان یا عدم امکان اثبات است. چون بیشتر محتواهای می-تو، ادعای سوء استفاده جنسی ناشی از الزامات حرفه‌ای است که خلأ قانونی آن باید جبران گردد.

واژگان کلیدی: می-تو، حقوق ارتباطات، حقوق رسانه، زن، تعرض، تجاوز، افتراء.

مقدمه

می-تو یا «من هم همین‌طور» جنبشی است که توجهات را به موارد تجاوز و آزار جنسی علیه زنان و دختران جلب می‌کند. از نظر اصطلاحی، می-تو جنبش آگاهی بخشی در مورد موضوع آزار و اذیت جنسی و سوء استفاده جنسی از زنان در محل کار است. این جنبش با آشکار ساختن دامنه خشونت جنسی در ایالات متحده و در سراسر جهان اعتبار دارد و در قالب جنبش فشار برای پاسخ‌گویی، از جمله بررسی ساختارهای قدرت در سازمان تعریف می‌شود. (Brittain, 2024: 16) خانم تارانا بروک، نخستین کسی است که در سال ۲۰۰۵ از عبارت می-تو در شبکه اجتماعی Myspace استفاده کرد. در آن زمان یک پویش مردمی برای ترویج «توانمند سازی زنان از طریق همدلی» در میان زنان سیاه‌پوست با تجربه آزار جنسی راه افتاده بود. زمانی که بروک در آلاباما، در یک سازمان جوانان کار می‌کرده روزی دختری ۱۳ ساله قصد داشته تجربه خشونت جنسی‌اش را بطور خصوصی برای بروک تعریف کند ولی بروک می‌گوید: «من آماده نبوده‌ام و او را رد کردم و به شخص دیگری ارجاع دادم، اما آن دختر دیگر هرگز به سازمان بازنگشت» بروک آرزو می‌کرد بتواند دوباره او را ببیند و به او بگوید: «می-تو» یعنی: «من هم همین‌طور» (Corbett, 2022: 19)

در ۱۵ اکتبر سال ۲۰۱۷، بازیگری به نام آلیسا میلانو در چارچوب یک کمپین آگاهی رسانی از ابعاد گسترده آزار جنسی، قربانیان آزار جنسی را تشویق کرد که درباره تجربیات آزارشان در توئیتر بنویسند تا به این طریق مردم از گستردگی و سیستماتیک بودن آزار جنسی آگاه شوند (Guerra, 2017: 8). او در توئیت خود نوشت: «اگر تمام افرادی که مورد آزار و اذیت جنسی واقعی شده‌اند در توئیتر خود بنویسند: #Me_Too می‌توانیم گستردگی این مسأله را نشان دهیم». پس از آن بود که این هشتگ وایرال (همه‌گیر) شد و حدود ۵۰۰'۰۰۰ بار توسط افراد مختلف که شامل بسیاری از افراد مشهور بود، استفاده شد. بنابراین هشتگ #Me_Too برای نشان دادن شیوع گسترده تجاوز و آزار جنسی، به ویژه در محیط کار و محکوم کردن آن مورد استفاده قرار گرفت و در ایجاد اتهاماتی مبتنی بر اذیت و آزار جنسی هاروی واینستین تهیه کننده آمریکایی آغاز شد (Schmidt, 2017: 11). به‌رحال پس از آنکه سوء استفاده جنسی از زنان در محیط‌های کاری و هنری رسانه‌ای شد، جنبش تبدیل به یک پویش فراگیر در شبکه‌های اجتماعی شد و پیشگامان آن از قربانیان خواستند تا با پیوستن به این پویش، به روشن شدن ابعاد این موضوع کمک کنند.

در ایران، در تابستان ۱۳۹۹ هشتگ‌های #تجاوز، #سکوت_نکنیم، و #من_هم، #نه-یعنی-نه، با الهام از جنبش #Me_Too در فضای مجازی به‌ویژه در توئیتر، مطرح و داغ شد. چند دانش‌آموز دختر پشت‌کنکوری توثیت کردند که یک معلم مرد به آن‌ها تعرض جنسی کرده‌است. پس از آن، ماجرای فریب دادن دانشجویان دختر دانشگاه تهران و تجاوز جنسی سریالی توسط یک فعال حوزه گردشگری به نام ک.ا.و. مطرح شد. پس از آن اتهام تعرض جنسی علیه آ.آ. مطرح شد و ۱۳ زن طی ۳۰ سال خود را قربانی او دانستند. ک.ا.و. جامعه‌شناس، به آزاررسانی و تعرض جنسی به همکاران و سوژه‌ها طی پژوهش‌های اجتماعی متهم شد. در فروردین ۱۴۰۰ نیز چند بازیگر، گوینده و خواننده زن نیز فردی به نام م.ن. را در کلاب‌هاوس به آزار جنسی متهم کردند. اوج این جریان و نقطه عطف آن، دو نامه متفاوت از زنان سینماگر بود که ابعاد جدی‌تری به این موضوع بخشید. از یک سو نامه‌ای به امضای ۸۰۰ نفر از بازیگران مشهور زن^۱ در اوایل ۱۴۰۱ در خصوص خشونت جنسی در سینما منتشر شد و از سوی دیگر نامه سرگشاده سی بازیگر زن ایران خطاب به علی اصغر پورمحمدی معاون سیمای رسانه ملی در اوایل سال ۱۳۹۵ منتشر شد که تصریح به عبارت «سوءاستفاده از انواع قدرت برای پیش‌بری خواسته غیراخلاقی» نشانه‌ای از این واقعیت بود که نه تنها در سینما

۱. نیکی کریمی، هدیه تهرانی، آلاله هاشمی، هنگامه قاضیانی، پوران درخشنده، آیدا پناهنده، آزاده مسیح زاده، احترام برومند، بهنوش طباطبایی، باران جعفری، سمیه میر شمس، طلا معتمدی، نسیم ادبی، مستانه مهاجر، کتایون شهابی، ترانه علیدوستی، لیلی رشیدی، سحر دولت‌شاهی، پرنیاز ایزدیار، گلاره عباسی، ندا قائدی، مریم نصرالهی، نهال دشتی، شقایق دهقان، ژیلای شاهی، مریم مجد، هانیه توسلی و ... از جمله ۸۰۰ زن امضاء کننده این نامه هستند.

بلکه در تلویزیون رسمی کشور نیز این جریان وجود دارد. گفتنی است این خواسته‌ها نخست: اختصاص به زنان ندارد^۱؛ و دوم: خواسته مردان از زنان نیست و بالعکس آن هم وجود دارد^۲.

فراگیری این پوشش در فضای رسانه‌ای و اتهام‌زنی بدون دفاع به افراد و فاصله زمانی بین ادعا با زمان تعرض و ابهامات حقوقی ناشی از آن، این پرسش را مطرح کرده که ماهیت حقوقی مشارکت در این پوشش و پیامدهای آن برای مدعی و متهم چیست؟ هدف از نوشتن این اثر، تبیین ماهیت حقوقی این پوشش و پیامدهای حقوقی آن است. فرضیه پژوهش، ابهام در ماهیت حقوقی پوشش - بین سه گانه همدردی، اعلام جرم و شکایت - و نیز خلأ قانونی در پوشش ادعای سوء استفاده جنسی غیردخولی و خارج از مفهوم خاص علف و اکراه است. ساختار پژوهش در چهار قسمت شامل: ماهیت حقوقی افشا و انتساب تجاوز؛ پیامد حقوقی انتساب در صورت عدم اثبات اصل عمل؛ پیامد حقوقی انتساب در صورت عدم اثبات علف؛ و ادعای سوء استفاده ناشی از شرایط شعلی ساماندهی شده است.

۱. ماهیت حقوقی افشا و انتساب

مشارکت در پوشش می - تو، گاه در قالب انتساب سوء استفاده جنسی به دیگران به عنوان قربانی، و گاه نیز در قالب حمایت از قربانیان سوء استفاده جنسی است و ماهیت حقوقی هر یک متفاوت از دیگری است.

۱.۱. ماهیت حقوقی حمایت از قربانیان

برخی از افرادی که پست‌های می - تویی را پسندیده یا بازنشر داده و یا حتی حمایت کردند، منظورشان این نیست که خودشان در محل کار یا توسط کارگردان و تهیه کننده و امثال آن مورد تعرض قرار گرفته‌اند، بلکه فقط به عنوان حمایت از بزه دیدگان و در قالب اعلام همبستگی وارد این کارزار شده‌اند و مشارکت آنان اساساً مفهوم ادعا ندارد. پرسش جدی در این موارد، ماهیت و آثار حقوقی این گونه کنشگری‌ها در فضای مجازی است که موضع قانون‌گذار ما در این موارد مشخص نیست. به عنوان یک قاعده کلی، اقتضای اصل اباحه و اصل حداقلی بودن حقوق کیفری، پرهیز از جرم‌انگاری گسترده است و جرم‌انگاری و به تبع آن اعمال ضمانت اجرای کیفری، یک استثناء بوده و اصل در قواعد حاکم بر زندگی اجتماعی، غیرکیفری بودن است (Zarneshan and Shujaee Nasrabadi, 2016: 327) به ویژه در فضای مجازی که به اقتضای ویژگی‌هایی از قبیل سهولت ارتکاب جرم، کثرت بزه دیدگان و کم سن بودن اغلب مجرمان آن، در کنار اصول عمومی، اصول جرم‌انگاری خاصی را می‌طلبد و بر این اساس حقوق دانان معتقدند که جرم‌انگاری در جرائم فضای مجازی هنگامی صحیح و قابل پذیرش است که بر مبنای اصولی چون «ضرورت» و «مشروعیت» انجام شود. (Hajidehabad and Salimi, 2013: 61) با وجود این، جرم بودن یا نبودن این رفتارها در عمل بستگی به جرم بودن یا نبودن محتوای اصلی بازنشر شده دارد. به عنوان نمونه چنانچه ادعای می - تویی متضمن افتراء باشد، از آنجا که برابر ماده ۶۹۷ قانون مجازات اسلامی (تعزیرات) رفتار مادی افتراء اعم از این است که «امری را صریحاً نسبت دهد یا آن‌ها را منتشر کند»، بازنشر آن هم جرم است و نیز چنانچه ادعای می - تویی متضمن نشر اکاذیب باشد، برابر ماده ۶۹۸ قانون مجازات اسلامی (تعزیرات) چون رفتار مادی جرم نشر اکاذیب در هر دو قالب «رأساً یا به عنوان نقل قول» قابل تحقق است (Aghaei Nia, 2022: 168)، بازنشر اکاذیب هم جرم محسوب می‌گردد.

۱. این پیشنهادها حتی درباره بازیگران مرد سینما نیز وجود دارد، به گونه ای که یکی از بازیگران مرد سرشناس و متأهل سینمای ایران، پس از آنکه چندین بار خطوط تلفن همراهش را تغییر داد، همچنان مزاحمت‌ها کاهش نیافت، شماره مزاحمین را در گوشی تلفن همراهش ذخیره کرد و لیست سیاه بلندی تهیه کرده که هر روز بر تعداد این شماره‌ها افزوده می‌شود! (Khorram Del, 2015: 6)

۲. در بخش دیگری از نوشتار پیشین آمده است: «یکی از تکواندوکاران برجسته ایرانی که یک بار عنوان قهرمانی جهان را داشت و بعدها زندگی بحرانی یافت، چند سال پیش از گرفتار شدنش، ایمیل شخصی‌اش را به نگارنده نشان داد که گروهی از دختران روزانه تعداد قابل توجهی از ایمیل‌های اغواگرانه برای او ارسال می‌کردند.» (Ibid)

نکته دیگر اینکه اگر حمایت از پویش به صورت انتساب مبهم یا کلی باشد نیز -مانند استفاده خانم آ.ه. بازیگر از این هشتگ بدون ذکر هیچ روایتی-، به خودی خود فاقد ارزش حقوقی و قضایی است. همچنین اگر انتساب به صورت صریح لکن بدون منتسب الیه خاص باشد، باز هم ارزش حقوقی چندانی ندارد، مانند مقاله م.ا. در روزنامه شرق که ضمن پرداختن به پویش جهانی می-تو، تجربه شخصی خود نویسنده را هم درباره آزارهای جنسی بیان می کرد که بنا بر آن الیاسی ۲۱ ساله در اوایل دهه ۱۳۸۰، پیشنهادهای جنسی یک کارگردان مطرح را - که در مقاله ناشناس می ماند- رد کرده بود. (Eliyasi, 2017: 8) اینگونه مطالب نیز به خودی خود فاقد ارزش حقوقی است مگر اینکه به جهت محتوای مطلب و تبیین جزئیات مشمول اشاعه فحشاء موضوع تبصره ماده ۶۹۷ قانون مجازات اسلامی (تعزیرات) باشد.

۲.۱. ماهیت حقوقی انتساب تجاوز به دیگری

اما در خصوص کسانی که نوع کنشگری آن ها در این پویش به صراحت یا به ظهور عرفی ناشی از قرائن و امارات یا بیان ویژگی های متهم به معنای ادعای تجاوز است، این پرسش مطرح است که ماهیت این ادعا اعلام جرم است یا شکایت یا چیز دیگر؟ پاسخ به این پرسش، مهم و در عین حال مبهم است.

۱.۲.۱. فرض احتساب به عنوان شکایت

برای شکایت محسوب شدن این کنشگری (انتساب سوء استفاده جنسی به دیگران)، برابر مقررات آیین دادرسی کیفری، شکایت باید در قالب شکوائیه از طرف بزه دیده علیه شخص معین در مراجع قضایی تنظیم شود، لکن بیشتر مشارکت کنندگان در این پویش چنین درخواستی برای رسیدگی به اتهام شخص معینی ندارند.

از سوی دیگر شکایت محسوب کردن این نوع کنشگری رسانه ای، زمینه بروز و گسترش پدیده شکایت صوری را به وجود می آورد، چرا که گاه برخی از زنان به جهت تمایل به شخص معین و عدم تمایل متقابل آن شخص، وی را متهم به تجاوز به عنف به خود می کنند تا از طریق تحت فشار قرار دادن افراد آبرومند، به خواسته خود دست یابند. برخی نویسندگان این دسته از زنان را در زمره «شاکیان حرفه ای» دارای انگیزه های جنسی قلمداد کرده اند که از امتیازات و امکانات قانونی برای رسیدن به اهداف خود استفاده می کنند. (Farrokhi, 2004: 130)

۲.۲.۱. فرض احتساب به عنوان اعلام جرم

اما در صورتی که انتساب سوء استفاده جنسی به دیگران، نوعی اعلام جرم محسوب شود، نخست: اعلام جرم باید خطاب به دادستان یا ضابطین قضایی باشد و دوم: مدعی العموم در صورتی موظف به تعقیب است که جرم دارای جنبه عمومی باشد. به بیان دیگر، دادستان به ظرفیت از جامعه در فرایند عدالت کیفری سهیم است و از طرف جامعه با هدف تأمین نظم عمومی اقدام به اقامه دعوی عمومی می کند (Salehi and Afrasiabi, 2017: 195) با وجود این، جرم منافی عفت هر چند دارای جنبه عمومی است، ولی برابر ماده ۱۰۲ قانون آیین دادرسی کیفری (اصلاحی ۱۳۹۴/۰۳/۲۴): «انجام هر گونه تعقیب و تحقیق در جرائم منافی عفت ممنوع است و پرسش از هیچ فردی در این خصوص مجاز نیست، مگر در مواردی که جرم در مرئی و منظر عام واقع شده و یا دارای شاکی یا به عنف یا سازمان یافته باشد که در این صورت، تعقیب و تحقیق فقط در محدوده شکایت و یا اوضاع و احوال مشهود توسط مقام قضائی انجام می شود.» بنابراین فقط در چهار فرض حق تحقیق وجود دارد که علی القاعده در مرئی و منظر بودن و سازمان یافتگی منتفی است، اما در فرض داشتن شاکی یا به عنف بودن نیز شکایت نیاز به مطالبه شاکی دارد، و ماهیت عنف نیز به گونه ای است که احراز آن منوط به فقدان رضایت بزه دیده است که امری درونی است و عملاً مستلزم اظهار عدم رضایت است.

برخی معتقدند قانون‌گذار در جهت همگرایی با سیاست جنایی اسلام، اصل ممنوعیت تعقیب و تحقیق این جرایم را اعلام و آن را صرفاً در موارد استثنایی تجویز نموده است. (Sheidaeiani and Sheidaean, 2017: 117) به هر حال با توجه به موارد مذکور در ماده ۱۰۲ قانون آیین دادرسی کیفری، عملاً امکان تعقیب در این موارد وجود ندارد.

بحث دیگر اینکه حتی در صورت اعلام شکایت و تنظیم شکوائیه در مرجع قضایی نیز، اگر ادعای مدعی ناظر به جرم تعزیری باشد -مانند ادعای تجاوز به عنف کمتر از زنا یا لواط به عنف و اکراه- در این صورت بحث شمول مرور زمان مطرح می‌شود و فاصله وقوع جرم تا شکایت به گونه ای است که عملاً در بیشتر موارد به جهت شمول مرور زمان، تعقیب جرم دیگر امکان پذیر نیست و در نتیجه فایده ای بر آن مترتب نیست و اگر هم ادعای مدعی ناظر به جرم حدی باشد -مانند ادعای زنا یا لواط به عنف و اکراه- در این صورت از حیث ادله اثبات جرم، در صورت عدم اقرار متهم و نبود شاهد، تنها راه کشف عنف بودن، ارسال و معرفی بزه دیده به پزشکی قانونی و انجام معاینه است که مستلزم فوریت و نبود فاصله زمانی زیاد است (Espanlu, Goldoziyan and Kalantari, 2019: 18) ولیکن در موضوع مورد بحث به جهت گذشت زمان زیاد و احتمالاً تأهل و چه بسا زایمان مدعی، عملاً نتایج معاینات و نظریه پزشکی قانونی فاقد اعتبار است.

۲. پیامد حقوقی انتساب در صورت عدم اثبات اصل عمل

در صورتی که مشارکت در پوشش می - تو در قالب انتساب زنا یا لواط به صورت صریح یا ظاهر بوده و مدعی، شخص معینی را متهم به تجاوز به خودش بکند، این انتساب از دو منظر قابل بررسی است:

۱.۲. از منظر منسوبّ الیه

از نظر فقهی، مشهور فقهاء متهم کردن شخص معین به زنا با خود را قذف دانسته و گفته اند: «اگر زنی بگوید فلان مرد با من زنا کرده دو حد دارد: یک حد بابت زنا و یک حد بابت قذف.» (Tusi, 2021: 698) برخی این حکم را مشترک بین زن و مرد دانسته و گفته اند: «اگر مردی اقرار کند که با زن معینی زنا کرده حد زنا و حد قذف بر او جاری می‌شود، و همین حکم جاری است زمانی که زنی بگوید فلان مرد با من زنا کرده.» (Ibn Idris, 2008: 172)

صاحب جواهر هم در این مسأله که مردی می‌گوید که من با فلان زن زنا کرده ام، دو احتمال مطرح کرده که احتمال اول تحقق قذف است. وی در تقویت احتمال اول گفته: «ظاهر این سخن قذف است چرا که این سخن هتک حرمت آن زن است و حد قذف هم متعلق به مقذوف است که با شبهه هم مشمول قاعده درء قرار نمی‌گیرد. و چه بسا این قول با خبر سکونی از پیامبر اکرم (ص) تقویت شود که فرمود: «از زن بدکاره نپرسید که چه کسی با تو فجور کرد، چون همانطور که او فجور بر خود را روا می‌دارد، متهم کردن مسلمان بیگناه هم برای او اهمیتی ندارد.» (Najafi, 2004: 283/41). برخی هم بین نسبت دادن زن به مرد با نسبت دادن مرد به زن تفاوت قائل شده و فرض اول را موجب حد و فرض دوم را صرفاً هتک حرمت مستوجب تعزیر می‌دانند: «سخن زن که بگوید فلان مرد با من زنا کرده، قذف آن مرد است، بر خلاف سخن مردی که بگوید: با فلان زن زنا کرده ام؛ چرا که این ادعای مرد به معنای متهم کردن زن به زنا نیست! چرا که زنا را به زن نسبت نداده بلکه به خودش نسبت داده که ممکن است ناشی از اشتباه از جانب زن باشد، بر خلاف سخن زن که بگوید فلان مرد با من زنا کرد که این سخن نسبت دادن زنا به آن مرد است.» (Tabrizi, 1998: 59)^۱

۱. «فإن قول المرأة زني بي فلان قذف للرجل المزبور، بخلاف قول الرجل: زني بفلانة، فإن هذا لا يتضمن رمي المرأة بالزنا، حيث لم يسند الزنا إلى المرأة بل إلى نفسه لاحتمال اشتباهها، بخلاف قولها: زني بي فلان، فإنه اسناد الزنا إلى الرجل.»

صاحب جواهر احتمال دوم در این مساله را عدم تحقق قذف برای مرد (منسوب الیه) علیه زن (نسبت دهنده) دانسته و دلیل این تفاوت را چنین گفته که: نسبت زنا برای مرد به خودش، ملازمه با زنا برای آن زن ندارد، چون احتمال اشتباه و اکراه در جانب زن وجود دارد، پس اقرار مرد به زنا بر علیه خودش به معنای قذف زن نیست.» (Najafi, 200, 41/283)^۱

عدم تحقق قذف در فرض «قول الرجل زنی بفلانة» و تحقق قذف در فرض «قول المرأة زنی بی فلان» از عجایب دیدگاه‌های فقهی است چه اینکه هرچند فلسفه عدم تحقق قذف در فرض اول، احتمال اشتباه و اکراه در جانب زن و فی الواقع برای حمایت از حیثیت زن منسوبه است، لکن نتیجه این تفکیک از حیث پیامد حقوقی، منافی فلسفه آن و بلکه عدول آشکار از قاعده عدل و انصاف است!

از منظر جرم‌شناسی در این موارد پدیده (DARVO) یعنی جابجا کردن قربانی و سوءاستفاده‌گر اتفاق می‌افتد که در این فرایند سوءاستفاده‌کننده انکار خواهد کرد که مرتکب سوءاستفاده شده و پس از آن یک حمله به قربانی برای تلاش برای پاسخگو کردن در برابر سوءاستفاده‌کننده آغاز می‌شود و سپس هم به دروغ ادعا می‌کند که وی یعنی فرد سوءاستفاده‌کننده قربانی واقعی در این شرایط است، در نتیجه قربانی و سوءاستفاده‌گر برعکس می‌شود و نتیجه این فرایند معمولاً سرزنش قربانی است (Harsey, 2017: 651).^۲ به ویژه زمانی که قربانی و متجاوز یکدیگر را می‌شناسند، تمایل بیشتری به سرزنش قربانیان تجاوز جنسی وجود دارد تا قربانیان ناشناس دزدی (Bieneck, 2010: 97). به هر حال حکم فقهی گفته شده ناظر به زمانی است که منسوب الیه ادعای نسبت دهنده را انکار کند و گرنه اگر منسوب الیه اصل انتساب را تصدیق کند، حد قذف ساقط است: «زنی که بگوید فلان مرد با من زنا کرده، حد زنا و حد قذف بر او جاری می‌شود، به شرطی که آن مرد، سخن زن را تصدیق نکند و گرنه اگر مرد مورد اتهام ادعای زن را تصدیق کند، حد قذف از زن ساقط می‌شود.» (A group of researchers, 2002: 29/426)

از نظر حقوقی هم در صورت انتساب صریح زنا یا لواط به شخص معین، جرم قذف و در صورت انتساب صریح رفتارهای کمتر از زنا و لواط به شخص معین، جرم افتراء موضوع ماده ۶۹۷ قانون مجازات اسلامی (تعزیرات) و در صورت عدم انتساب این رفتارها به شخص معین، نشر اکاذیب موضوع ماده ۶۹۸ قانون مجازات اسلامی (تعزیرات) محقق است. لکن جرم قذف و افتراء از جرایم قابل گذشت است و تعقیب جرم از این جنبه هم منوط به شکایت طرف منسوب الیه است و نشر اکاذیب هم چنانچه اکاذیب نسبت به مقامات دولتی یا به قصد تشویش اذهان عمومی باشد قابل تعقیب است.

۲.۲. از منظر نسبت دهنده

اینکه آیا چنین اعلام و اظهاری صرف نظر از اقرار یا عدم اقرار منسوب الیه، در حق خود نسبت دهنده اقرار به جرم زنا محسوب می‌شود یا نه، بسیاری از فقهاء چنین اقراری را اثبات کننده زنا نسبت به اقرار کننده می‌دانند. این حکم مؤید به روایت معتبره از امام علی (ع) که فرمود: «اگر زن بدکاره ای بگوید فلان مرد با من زنا کرده، مستحق دو حد است: یک حد بخاطر خود زنا و یک حد بخاطر تهمت زدن به یک مرد مسلمان.» (Ameli, 1996: 18/411) برخی فقهاء در این حکم نیز بین زن و مرد تفاوت قائل شده و گفته اند: «اگر کسی بگوید من با فلان زن عقیفه زنا کرده‌ام، زنا مستوجب حد علیه او اثبات نمی‌شود، مگر اینکه چهار بار آن را تکرار کند.» (Najafi, 200, 41/283)

صاحب کشف اللثام هم می‌گوید: فرق آشکاری است بین این سخن مردی که بگوید با فلان زن زنا کرده‌ام و سخن زنی که بگوید فلان مرد با من زنا کرده است و (با این سخن زن حد زنا علیه او اثبات می‌شود در حالیکه حد زنا با این سخن مرد علیه او

۱. «أن نسبة الزنا إلى نفسه لا تستلزم زناها، لاحتمال الاشتباه والإكراه، فلا يكون إقراره بالزنا على نفسه قذفا لها بذلك».

۲. (DARVO) مخفف Deny (انکار) Attack (حمله) Reverse (برعکس کردن) Victim (قربانی) & Offender (سوءاستفاده‌گر) برای توصیف راهبرد معمول است که توسط سوءاستفاده‌کنندگان استفاده می‌شود.

۳. گفتنی است یکی از راه‌های مرسوم بزه دیدگی جنسی زنان در شبکه‌های اجتماعی، از طریق ساخت صفحات جعلی به نام زنان قربانی صوت می‌گیرد. صفحات جعلی که به نام زنان قربانی ایجاد می‌شود، ممکن است در پروفایل عکس بزه دیده نیز گذاشته شود و اطلاعات صحیح یا ناصحیحی در مورد وی منتشر شود. این امر موجب می‌شود تا مخاطبان در مورد هویت واقعی بزه دیده دچار اشتباه شوند. (Marcum and Higgins, 2014: 152)

اثبات نمی‌شود مگر اینکه چهار بار تکرار کند.» (Esfahani, 1996: 10/417)^۱ تفکیک بین حکم زن و مرد در این مسأله، حتی از تفکیک در مسأله پیشین هم عجیب تر و بی وجه تر است، چه اینکه اگر دلیل عدم تحقق قذف در فرض «قول الرجل زנית بفلانۀ» احتمال اشتباه یا اکراه در طرف زن است-آنگونه که فقها گفته اند-، این احتمال شبیهه دارنه در جانب زن ایجاد می‌کند، نه در جانب مرد که بنا به فرض این دسته از فقهاء اکراه در مورد او ناممکن است!!

۳. پیامد حقوقی انتشار در صورت عدم اثبات قید عنف

در صورتی که پس از افشا نسبت دهنده، منسوب^۲ الیه هم آن را تصدیق کند، هر چند صرف تصدیق با اقرار متفاوت است ولی اگر تصدیق در قالب اقرار بیان شده و چهار بار هم تکرار شود و در پی آن پرونده قضایی تشکیل شده و اصل عمل زنا علیه متهم اثبات شود، آیا اثرش به خود شخص افشا کننده هم بر می‌گردد یا نه؟

پاسخ بستگی به شرایط مسئولیت کیفری مانند سن، اراده و اختیار، آگاهی و ... دارد. به این معنی که اگر نسبت دهنده در حال انتساب یا در زمان مورد ادعا نابالغ یا مکره یا مغرور یا مست بوده باشد، اثری برای وی ندارد، لکن اگر در چنین حالاتی نبوده یا نتواند چنین حالاتی را اثبات کند - که البته اثبات آن هم دشوار است- در این صورت دو اتفاق می‌افتد:

اول اینکه ماهیت تجاوز مورد ادعا از تجاوز به عنف تبدیل به تجاوز با تراضی می‌شود؛ دوم اینکه در خصوص نسبت دهنده بحث اقرار به جرم مطرح می‌شود که از دید فقهاء صرف نظر از اینکه این صحبت اقرار به جرم محسوب شود یا نه مستوجب حد بر نسبت‌دهنده است لکن این امر ملازمه‌ای با تعلق حد بر فرد مقابل نیست (Esfahani, 1996: 10/417). در اینجا این بحث پیش می‌آید که مگر می‌شود جرمی طرفینی و متضایف مانند زنا اتفاق بیفتد، به عنف هم نباشد ولی نسبت به یک طرف مستوجب حد و نسبت به طرف دیگر مستوجب حد نباشد؟!

بحثی که مطرح می‌شود همانا پس گرفتن ادعا به صورت اعلام شفاهی خارج شدن از پویش^۲ یا حذف پست محتوی می-تو یا ترک کانال مربوط به پویش یا پس گرفتن امضاء و مانند آن است^۳ و این پرسش را مطرح می‌کند که آیا این کارها از حیث حقوقی به معنای انکار است یا خیر؟ و در صورت نخست این پرسش مطرح می‌شود که آیا انکار به این شکل - مثلاً به این بهانه که پویش را مصادره کردید یا از مسیر خودش منحرف شده- مسموع است یا نه؟ و در صورت دوم این پرسش مطرح است که آیا این کار ترک تعقیب یا گذشت به شمار می‌آید یا نه؟

در پاسخ به این پرسش‌ها باید گفت اثر رجوع نیز در قبال نسبت‌دهنده و منسوب^۲ الیه متفاوت است؛ در خصوص نسبت‌دهنده چنانچه اقدام رسانه‌ای شخص می-تویی در قالب ارتکاب جرم بوده- مانند اینکه صریحاً جرم را به دیگری نسبت داده یا نشر اکاذیب کرده باشد- پاک کردن صفحه یا اعلام خروج از جنبش هم، نافی عنوان مجرمانه علیه می-تویی نیست و این استرداد ادعا همانند استرداد مال مسروقه است. اما در خصوص اثر آن نسبت به منسوب^۲ الیه، چنانچه خروج از جنبش به معنای انکار ادعای پیشین نسبت به شخص معین باشد، طبیعتاً پیگیری اتهام این شخص منتفی خواهد بود ولی می‌تواند علیه نسبت دهنده اقامه شکایت افتراء یا نشر اکاذیب کند و چنانچه خروج از جنبش نه به معنای انکار ادعای سابق، بلکه به جهات دیگری مانند ناخشنودی از سایر پویندگان پویش باشد، امکان پیگیری منسوب^۲ الیه وجود دارد و نتیجه آن بستگی به اثبات یا عدم اثبات قضایی ادعا و اتهام علیه وی دارد.

۱. «الفرق الظاهر بین قول الرجل زנית بفلانۀ و قول المرأة زنی بی فلان و لا یثبت الحد فی طرفه إلّا أن یرکّره أربعاً»

۲. به عنوان نمونه خانم م.ا. پس از اولین مقاله اش در روزنامه شرق در سال ۱۳۹۶، در مقاله دیگری که چند ماه بعد باز در همان روزنامه شرق منتشر کرد به اشتباه بودن روایتگری اش اعتراف کرده و نوشت «شاید هنوز برای ما [ایرانیان] زود است» و من هم، حداقل در این برهه، مختص سفیدپوستان ثروتمند است. (Eliyasi, 2017: 7).

۳. به گزارش همشهری آنلاین، پس از مستانه مهاجر، هنگامه قاضیانی و پاتنه آ بهرام که اعلام کردند امضای خود را از بیانیه ۸۰۰ امضای زنان سینماگر مرتبط با جنبش می‌توی ایران پس گرفتند، هدی زین‌العابدین بازیگر جوان سینما نیز با انتشار مطلبی در استوری اینستاگرام خود اعلام کرد که دیگر در این جنبش حضور نخواهد داشت. (Hamshahri Online, 2023: 3)

۴. ادعای سوء استفاده ناشی از شرایط شغلی

نکته حقوقی مهمی که در تعیین وضعیت حقوقی کنشگران پویش می-تو مؤثر است، مفهوم تجاوز و مفهوم عنف و تلقی شرکت‌کنندگان در پویش نسبت به این مفاهیم حقوقی است. سنجش محتوای بسیاری از ادعاهای شرکت‌کنندگان در پویش می-تو نشان می‌دهد که بسیاری از این افراد منظورشان از می-تو این است که من هم مورد سوء استفاده‌های جنسی قرار گرفتم، لکن مراد آن‌ها اشکال و اقسام و درجات مختلفی از سوء استفاده‌های جنسی شامل آزارهای کلامی و استماعتات جنسی لمسی کمتر از رابطه خاص است. از سوی دیگر بسیاری از می-تویی‌ها فهم درستی نسبت به مفاهیم حقوقی عنف، اکراه، اغواء، تهدید معاونتی، اضطراب، اصرار و حتی درخواست ندارند به گونه‌ای که حتی تهدید به اخراج از کار یا ندادن نقش در صورت عدم تمکین یا محرومیت از تعلق جوایز هنری را نیز تجاوز تلقی کرده و بر این اساس اقدام به شرکت یا بازنشر این پویش کرده‌اند! این وضعیت نه تنها در ایران، بلکه در کشورهای دیگر نیز تا حدودی وجود داشته است و در اولین روایت‌هایی که دست به دست می‌شد تفاوت آزار، تعرض، سوء استفاده، خشونت و تجاوز برای هشتگ‌زنان کاملاً مفهوم نبود (Alessandra, 2021: 67).

از جنبه تحلیلی در قوانین جزایی ایران مفهوم تعرض یا تجاوز در ماده ۲۲۴ قانون مجازات اسلامی تنها در قالب زنای به عنف تعریف و به رسمیت شناخته شده است و البته مواردی از قبیل فریب دادن و تهدید و ... هم در حکم زنای به عنف دانسته شده است.^۱ اما در خصوص تماس‌های جنسی کمتر از زنا، فرض توافقی آن در قالب ماده ۶۳۷ قانون مجازات اسلامی (تعزیرات) جرم‌انگاری شده است^۲ و فرض عنف و اکراه آن هم مشمول ذیل ماده ۶۳۷ این قانون است که اعلام کرده: «و اگر عمل با عنف و اکراه باشد فقط اکراه‌کننده تعزیر می‌شود»، لکن این فرض منحصر به حالت عنف (یعنی قهر و غلبه فیزیکی) و اکراه (با شرایط خاص تهدید) است، حال اینکه نخست‌بیشتر موارد در پویش می-تو سوء استفاده‌های جنسی موقت و سرپایی مانند ملامسه، تقبیل، مضاجعه و یا معاشقه و اهانت کلامی است؟^۳ دوم: کیفیت انجام آن هم نه در قالب عنف و اکراه به معنای خاص حقوقی -که زائل‌کننده اراده یا تهدیدکننده سلامتی یا منافع اساسی است-، بلکه در قالب تحمیل شرایط کاری و مشروط کردن فرصت‌های پیشرفت شغلی به تن دادن به خواسته‌های متقاضی و حتی گاه تصورات خود بزه دیده نسبت به نقش و قلمرو اختیارات متهم است و دقیقاً در این موارد است که با یک خلأ قانونی مواجه هستیم.^۴ در برخی کشورها اکراه ناشی از وضعیت وابستگی به رسمیت شناخته شده است و به‌عنوان نمونه در بازنگری ۱۰ فوریه ۲۰۱۶ قانون مدنی فرانسه، شق سوم از اکراه پذیرفته شده که همانا «سوء استفاده از وضعیت وابستگی» است که در ایجاد آن، صرف‌نظر از پدیده انسانی، رویدادها و اوضاع خارجی نیز نقش دارند. وابستگی ممکن است اقتصادی، اطلاعاتی، فنی، و روانی باشد. این نوع اکراه به «اکراه اقتصادی» شهرت یافته است. (Amini and Osanlou, 2021:301)

۱. تبصره ۲ ماده ۲۲۴ قانون مجازات اسلامی: هرگاه کسی با زنی که راضی به زنای با او نباشد در حال بیهوشی، خواب یا مستی زنا کند رفتار او در حکم زنای به عنف است. در زنا از طریق اغفال و فریب دادن دختر نابالغ یا از طریق ربایش، تهدید و یا ترساندن زن اگرچه موجب تسلیم شدن او شود نیز حکم فوق جاری است.

۲. ماده ۶۳۷ قانون مجازات اسلامی (تعزیرات و مجازات‌های بازدارنده): هرگاه زن و مردی که بین آنها علقه زوجیت نباشد، مرتکب روابط نامشروع یا عمل منافعی عفت غیر از زنا از قبیل تقبیل یا مضاجعه شوند، به شلاق تا نود و نه ضربه محکوم خواهند شد و اگر عمل با عنف و اکراه باشد فقط اکراه‌کننده تعزیر می‌شود.

۳. به‌عنوان نمونه یکی از شرکت‌کنندگان در پویش علیه یک کارگردان گفته است: او از من خواست تا در مورد قاعدگی و آمیزش جنسی در هنگام قاعدگی صحبت کنم. و یکی دیگر از شرکت‌کنندگان گفته: فلانی از من پرسید: «بلد نیستی کسی رو تحریک کنی یا نمی‌دونی تحریک کردن چیه؟ بی‌خود کردی اومدی تست بازگیری بدی وقت من رو گرفتی».

۴. در بخشی از نامه ۸۰۰ بازیگر زن سینمای ایران هم از تعابیری مانند «هتک حرمت با الفاظ جنسی و جنسیت زده»، «سوء استفاده از سکوت و تحمل افراد با به‌گروگان گرفتن حق کار یا دست‌مزد»، «اعمال خشونت جنسی به وسیله‌ی تهدید موقعیت کاری قربانی»، «تماس‌های بدنی ناخواسته»، «اصرار و اجبار به عمل جنسی» و در نهایت «خشونت جسمی و تجاوز» استفاده شده است.

افزایش بزه دیدگی جنسی زنان از جمله معلول گسترش شبکه‌های اجتماعی و افزایش کاربران آن است. در پژوهش انجام شده توسط مرکز توقف سوء استفاده‌های آنلاین مشخص شد که هشتاد درصد بزه دیدگان در شبکه‌های اجتماعی زنان و بیست درصد آن‌ها مرد هستند. بر اساس آمار ارائه شده، شانزده درصد آزارها در فیس بوک، چهار درصد در توئیتر و یک درصد در یوتیوب صورت گرفته است.

در سیصد و بیست و هفت نمونه مورد مطالعه در سال ۲۰۱۲، مشخص شد که بیست و سه درصد بزه دیدگی جنسی در فیس بوک و سه درصد در توئیتر رخ می‌دهد. دو شبکه مورد اشاره به دلایلی چون گستردگی، رایگان بودن، عدم نظارت قوی و داشتن انبوهی از مخاطبان، سال‌ها برای بزهکاری جنسی استفاده شده‌اند. (Marcum and Higgins, 2014: 152).

با وجود این، بزه دیدگی جنسی محدود به زنان نیست و کودکان هم می‌توانند مشمول این رفتار قرار گیرند، کما این که تعدادی از چهره‌های مشهور در آمریکا از جمله خانم اپرا گیل وینفری هنرپیشه و مجری توانمند آمریکایی از جمله قربانیان آزار جنسی در دوران کودکی است.^۱ دلیل این امر آن است که کودکان به جهت عدم توانایی جسمی-شناختی طعمه خوبی برای سوء استفاده‌های جنسی از سوی دیگران هستند و به راحتی می‌توانند در موقعیت‌های خطرناک قرار گیرند. (Gholamfarkhani, Arab and Khoori, 2020: 113)

در ایران در خصوص سوء استفاده و آزارهای جنسی کمتر از زنا و لواط ناشی از شرایط تفوق متهم بر بزه دیده نسبت به اطفال و نوجوانان کمتر از هجده سال ماده ۱۰ قانون حمایت از اطفال و نوجوانان قابل اعمال است اما در خصوص بزرگسالان ماده ۳۲ لایحه ارتقای امنیت زنان در برابر سوء رفتار مقرر داشته: هر کس به زنی پیشنهاد برقراری رابطه نامشروع دهد، در صورتی که رابطه مزبور مستوجب حد باشد به جزای نقدی یا محرومیت از حقوق اجتماعی درجه هفت محکوم می‌شود. برابر تبصره این ماده نیز چنانچه درخواست یا پیشنهاد مذکور از سوی کارکنان دستگاه‌های اجرایی مشمول ماده (۵) قانون مدیریت خدمات کشوری - مصوب ۱۳۸۶- و ماده (۲۹) برنامه ششم توسعه و تبصره ماده (۲) دیوان محاسبات و یا قانون کار، با توجه به موقعیت شغلی در محیط کار، خواه در محیط‌های دولتی یا حاکمیتی و خواه در محیط‌های عمومی غیردولتی یا خصوصی انجام شود، مرتکب حسب مورد به انفصال از خدمات دولتی و عمومی یا محرومیت از آن شغل برای مدت شش ماه تا دو سال محکوم می‌شود. همچنین اگر ارتکاب جرم از سوی اعضای تشکل‌های مردم‌نهاد که موضوع اساسنامه آن‌ها در راستای اهداف این قانون می‌باشد، صورت گیرد، علاوه بر ابطال مجوز آن تشکل، مرتکب از ثبت هرگونه سازمان مردم‌نهاد محروم می‌شود. تصویب و نهایی شدن این لایحه می‌تواند تا حدودی این خلأها را پوشش دهد. همچنین تسری بحث سوء استفاده از ضعف نفس شخصی افراد موضوع ماده ۵۹۶ تعزیرات به گرفتن اسناد تعهدآور در قلمرو فعالیت‌های شغلی یک راه دیگر در این زمینه است.^۲

اما در خصوص کودکان و نوجوانان آنچه مهم‌تر از حمایت کیفری در قالب جرم‌انگاری و کیفردهی سوء استفاده کنندگان است، بحث توانمندسازی آنان از طریق آموزش و مشخصاً «تربیت جنسی» است. پژوهشگران با هدف ارائه الگوهای «تربیت جنسی سلامت‌محور» در دوره‌های مختلف رشدی، با توجه به شرایط و مسائل خاص جنسینگی افراد، دوره کودکی، نوجوانی و جوانی را از

۱. اپرا گیل وینفری (Oprah Gail Winfrey) زاده ۲۹ ژانویه ۱۹۵۴ تهیه‌کننده، هنرپیشه، مجری، خیرخواه، برنده جایزه اسکار، از مشهورترین و مطرح‌ترین مجری‌های تلویزیونی آمریکا و جهان است. وی به‌عنوان ثروتمندترین آمریکایی آفریقایی‌تبار قرن بیستم رتبه‌بندی شده است و بر اساس برخی ارزیابی‌ها، بانفوذترین زن در جهان محسوب می‌شود. زمانی که ۹ ساله بود مردی از اقوام به او تجاوز کرد و مدتی بعد هم مورد آزار جنسی دوست مادر و اقوام دیگر خود قرار گرفت. در سال ۱۹۶۸ در پی آزارهای جنسی در ۱۴ سالگی باردار شد ولی پسری مرده به دنیا آورد. (Miller, 2009)

۲. ماده ۵۹۶ قانون مجازات اسلامی (تعزیرات و مجازات‌های بازدارنده): «هر کس با استفاده از ضعف نفس شخصی یا هوی و هوس او یا حوائج شخصی افراد غیررشدیده به ضرر او نوشته یا سندی اعم از تجاری یا غیرتجاری از قبیل برات، سفته، چک، حواله، قبض و مفاصاحساب و یا هرگونه نوشته‌ای که موجب التزام وی یا برائت ذمه گیرنده سند یا هر شخص دیگر می‌شود به هر نحو تحصیل نماید علاوه بر جبران خسارات مالی به حبس از سه ماه تا یک سال و از ۲۰ میلیون تا ۸۰ میلیون ریال جزای نقدی محکوم می‌شود»

هم تفکیک کرده و براساس ویژگی‌ها، تکالیف و چالش‌های رشدی، برای هر دوره یک الگوی راهبردی ویژه تربیت و سلامت جنسی به دست داده اند.

الگوی تربیت جنسی سلامت‌محور در دوره کودکی بر سه مؤلفه «محافظت، مراقبت و پیشگیری»، در دوره نوجوانی بر سه مؤلفه «مراقبت، پیشگیری و مهار» و در دوره جوانی بر سه مؤلفه «پیشگیری، مهار و سلامت» استوار است. (Nouralizadeh Mianaji, 2023: 15) محور «مراقبت» که مفهومی عام تر از محافظت دارد، از جمله شامل مراقبت از سوء استفاده، آزار یا تجاوز جنسی دیگران، کنجکاوای های جنسی و کسب اطلاعات نادرست از منابع نامعتبر است (رایبسن و دیویس، ۲۰۱۷: ۳۳۳) همچنین علاوه بر اقدامات مراقبتی و پیشگیرانه در نوجوانان باید آگاهی بخشی، توانمندسازی و مهارت افزایی خودمهارگری در برابر تکانه‌های جنسی ایجاد شود تا بتواند از لحاظ جنسیتی در سلامت بماند (سادوک و سادوک، ۱۴۰۰: ۸۱) در این فرایند مهمترین مهارت، مهارت نه گفتن و عدم پذیرش خواسته‌های کسانی است که کودک یا نوجوان را با مشوق‌هایی مالی، شغلی یا اجتماعی وسوسه می‌کنند. همچنین آگاهی بخشی به نوجوانان در خصوص تنوع مسیرهای پیشرفت اجتماعی می‌تواند آن‌ها را در برابر خواسته‌های وسوسه انگیز اطرافیان یا الگوهای مورد علاقه وی مصون سازی نماید.

نتیجه‌گیری

پویش می-تو در ایران گرچه رویدادی فرهنگی-سیاسی-اجتماعی است لکن دارای ابعاد حقوقی متعددی است و چالش‌ها و ابهام‌های قانونی زیادی در خصوص ماهیت این پویش و پیامدهای حقوقی برای فرد نسبت دهنده و منسوبّ‌إلیه وجود دارد. اما یک پرسش هم در افکار عمومی مطرح است که چرا افشای این موضوعات پس از گذشت زمان طولانی پنج، ده، بیست یا حتی سی سال اتفاق افتاده که عملاً امکان شکایت یا شرایط اثباتی آن از بین رفته است؟ چرا بزه‌دیدگان این وقایع تاکنون اقدام به افشا نکردند و الان چه اتفاقی افتاده که دست به افشا زده اند و اساساً هدف از این پویش چیست؟ و آیا این پویش اساساً یک اتفاق بوده یا یک تغییر؟ و در صورت دوم، تغییر در چه چیزی واقع شده است؟

در پاسخ به این پرسش‌ها ممکن است گفته شود که علت عدم افشا تاکنون، عرف فرهنگی افتراقی جامعه بوده که تبعات منفی آن برای زنان بیشتر از مردان است و به اصطلاح جامعه‌شناسان در چنین موقعیتی «سرزنش قربانی» از مجرم بیشتر می‌شود. اصطلاح «سرزنش قربانی» که نخستین بار در سال ۱۹۷۱ توسط ویلیام رایان در کتابی به همین عنوان^۱، ابداع شده بیانگر آن است که قربانی یک بزه یا هر کار نادرستی به طور کامل یا جزئی مسئول آسیبی می‌شود که به خودش وارد شده‌است.

هر چند دانش بزه دیده شناسی به دنبال کم کردن بار مقصر دانستن قربانی‌هاست، با وجود این، سرزنش اجتماعی توسط افکار عمومی و گاهی محاکمه رسانه‌ای این قربانیان، امری انکارناپذیر و غیرقابل اجتناب است. این مسأله نه تنها در سطح افکار عمومی، بلکه حتی در سطوح تخصصی نیز مطرح است و از دید جرم‌شناسان در هیچ جرمی همچون جرم جنسی نقش بزه دیده در تکوین آن تعیین کننده نیست.

با وجود این، رویکرد جامعه ایرانی نسبت به این افراد در سطح افکار عمومی اغلب حمایتی و به صورت ابراز همدردی با بزه دیدگان بوده و در سطح تخصصی نیز چند وکیل اعلام کردند که وکالت قربانیان را به‌طور رایگان بر عهده خواهند گرفت. بنابراین از این منظر چیزی تغییر نکرده است، لذا پرسش اصلی در خصوص اهداف اعلامی و غیراعلامی این پویش همچنان بی جواب مانده است و تحلیل‌های مختلفی را موجب شده است تا جایی که گاه پویش «می‌تو»، افشاگری فقط برای افشاگری؟! دانسته می‌شود.

برخی هم بر این باورند که بسیاری از این شرکت کنندگان شرکت در این پوشش را به عنوان سرپوشی برای عدم موفقیت خود یا اعلام مخالفت با ساختار سینما و ورزش و ... قلمداد می کنند و توجهی به لوازم این پوشش یعنی افشا فساد خودشان ندارند.^۱ در زمینه مداخله قوه قضائیه در این موضوعات نیز از یک سو می توان گفت کنشگری های از این دست در فضای مجازی و رسانه ای، اساساً فاقد بار و ارزش حقوقی بوده و صرفاً ارزش سرگرمی و تفریحی دارد. از این روی، بهترین سیاستی که دستگاه قضایی می تواند در پیش گیرد، سیاست بی توجهی و ضریب ندادن به این هیجانات زودگذر رسانه ای است. از سوی دیگر می توان گفت اتفاقاً سکوت و بی عملی دستگاه قضایی در خصوص موضوعی با این اهمیت و گستردگی، نه تنها با وظایف ذاتی قوه قضائیه منافات دارد، بلکه به جهت درهم تنیدگی مناسبات دستگاه های حاکمیتی، چه بسا سکوت دستگاه قضایی، بر پذیرش ناتوانی آن در برخورد با حجم و عمق این مسأله حمل شود. به ویژه که جریان رسانه ای خاصی با کنشگری برخی چهره های مخالف نظام در خارج از کشور، سعی در ارتباط دادن این ماجرا به ساختارهای مدیریتی و فساد سیستمی در فضای فرهنگی ایران دارد، تا جایی که حتی برخی از شرکت کنندگان در این پوشش نیز به جهت چنین برداشتی، پوشش را فرصتی برای به چالش کشیدن نظام مدیریتی کشور می دانند. در چنین شرایطی سکوت و انفعال یا عدم مداخله دستگاه قضایی چه بسا مهر تأییدی بر این برداشت است، حال اینکه از منظر فلسفه سیاسی و اصول مردم سالاری، مداخله حداکثری دولت در اداره فضاهای تخصصی علمی و فرهنگی و کاری، نشانه تمامیت خواهی حکومت به شمار می آید و در مقابل عدم مداخله حکومت در جزئیات فعالیت های شغلی و عدم ورود به حریم خصوصی افراد، نشانه باز بودن فضای فرهنگی و علمی و کاری است.

پیشنهادهای

از دید نگارنده نظام حقوقی ما در قبال پوشش می-تو با دوگانه ای خلأ قانونی و قصور قضایی روبرو است: در بعد نخست (خلأ قانونی)، وضع قوانین مناسب می تواند تا حدودی از دامنه این گونه تعرضات بکاهد. در این راستا:

۱. باید هر گونه سوء استفاده جنسی توسط افراد فرادست نسبت به افراد فرودست - به ویژه نسبت به بانوان - در قلمروهای مختلف هنری، آموزشی، ورزشی، اداری، کارگری و خدماتی و جرم انگاری گردد.^۲
۲. باید ضمن جرم انگاری موافقت، همراهی و تن دادن افراد به این گونه خواسته ها - مادام که به درجه عنف و اکراه نرسیده، با ایجاد معافیت قانونی برای گزارش دهنده فرد مورد درخواست - مانند گزارش ارتشاء - راه برای انتشار و افشا فوری درخواست ها یا تعرضات غیر اخلاقی باز گردد.

۱. به عنوان نمونه ابوالقاسم طالبی در بهمن ۱۴۰۱ در خصوص زنان حامی زن، زندگی آزادی در ۱۴۰۱ گفت: «بعضی از زنان سلبیستی، یائسه شدن خود را هم تقصیر جمهوری اسلامی می دانند، و تا سن شان از ۵۰ سال می رود بالا، روسری شان را برمی دارند و فحش به جمهوری اسلامی می دهند.» او افزود «تا دیروز جوان تر بودید و روی بورس بودید. خب هر کسی یک دورانی دارد».

۲. ماده ۳۲ لایحه پیشگیری از آسیب دیدگی زنان و ارتقای امنیت آنان در برابر سوء رفتار تا حدودی این نیاز را پوشش می دهد. برابر این ماده: «هر کس به زنی پیشنهاد برقراری رابطه نامشروع دهد، در صورتی که رابطه مزبور مستوجب حد باشد به جزای نقدی یا محرومیت از حقوق اجتماعی درجه شش و در سایر موارد به جزای نقدی یا محرومیت از حقوق اجتماعی درجه هفت محکوم می شود. تبصره - چنانچه درخواست یا پیشنهاد مذکور از سوی کارکنان دستگاه های اجرایی مشمول ماده (۵) قانون مدیریت خدمات کشوری - مصوب ۸/۷/۱۳۸۶ و ماده (۲۹) برنامه ششم توسعه و تبصره ماده (۲) دیوان محاسبات و یا قانون کار، با توجه به موقعیت شغلی در محیط کار، خواه در محیط های دولتی یا حاکمیتی و خواه در محیط های عمومی غیردولتی یا خصوصی انجام شود، مرتکب حسب مورد به انفصال از خدمات دولتی و عمومی یا محرومیت از آن شغل برای مدت شش ماه تا دو سال محکوم می شود.» با وجود این، اشکالات ناشی از تشخیص پیشنهاد مستوجب حد، ضمانت اجرای ضعیف آن و اینکه ماده ناظر به نفس پیشنهاد است و نه ارتکاب رفتار و از آن مهمتر عدم تصویب لایحه مذکور موجب می شود که وضع قانون مناسب همچنان در حد یک خواسته مطلوب باقی بماند.

۳. همانگونه که عدم اعلام مالباخته در انتقال مال غیر جرم‌انگاری شده است، جرم‌انگاری عدم گزارش بزه دیده در مهلت معین نیز قابل پیشنهاد است. با این حال، از آنجا که نمی‌توان انتظار داشت که فرد قربانی هم نگران آبروی خود نزد عموم باشد و هم مجرمیت عدم گزارش (ظرف مهلت مقرر) را تحمل نماید، بنابراین در راستای حمایت قانونی بیشتر نسبت به گزارشگران رفتار مجرمانه و تشویق افراد قربانی در جرائم تعزیری به طرح شکایت، مرور زمان این دسته از جرائم کاهش یابد.

۴. مقرراتی مشابه قانون پیشگیری و مقابله با تقلب در تهیه آثار علمی در حوزه‌های هنری، ورزشی و ... تصویب گردد که با استرداد جوایز و مدارک مبتنی بر سوء استفاده از مزایای جنسیتی در اخذ جوایز هنری و ورزشی مقابله کرده و راه پیشرفت های غیرحرفه ای را بر افراد فرصت طلب ببندد.

اما در بعد دوم (قصور قضایی)، نیز، موضع گیری و کیفیت واکنش دستگاه قضایی در این ماجرا بسیار مهم است. اما از دید نگارنده آنچه مهمتر از نفس مداخله دستگاه قضایی در این ماجرا است، کیفیت مداخله است و اینکه در فرایند رسیدگی قضایی و احراز جرم توسط دادسرا و دادگاه باید سه موضوع با ظرافت و دقت مدنظر قرار گیرد:

۱. اینکه افراد دارای سلطه و اقتدار روانی، در بیشتر موارد نه با اکراه یا تهدید، بلکه با سوء استفاده از سلطه معنوی خود خواسته‌هایی نامشروع داشته اند که باید بابت آن پاسخگو بوده و نتوانند از پیامد رفتارهای خود رهایی یابند.
۲. اینکه دستکم در برخی موارد، مدعیان کنونی افرادی هستند که در نتیجه عطش شهرت و مجبوبیت و پیشرفت با رضایت خود تن به این کار با افراد متعددی داده اند و اساساً مسیر ترقی آنان نه دانش و تخصص، بلکه همین همراهی آن‌ها بوده است تا جایی که هنرمندان واقعی را خانه نشین کرده و صدای اعتراض آن‌ها را در آورده اند و پس از بهره مندی از شهرت و مزایای شغلی به جهت عدم تداوم وضعیت سابق یا نارضایتی از شرایط قراردادی بعدی اقدام به افشا این امر کرده اند که در واقع سوء استفاده و نوعی اخاذی است.^۱

References:

- A group of researchers (2002), **Encyclopedia of Islamic Jurisprudence according to the religion of Ahl al-Bayt (peace be upon them)**, vol. 29, Qom: Institute of Islamic Jurisprudence Encyclopaedia on the Religion of Ahl al-Bayt (peace be upon them). [In Persian]
- Aghaei Nia, Hossein (2022), **special criminal law; Crimes against persons of spiritual personality**, 12th edition, Tehran: Mizan publication. [In Persian]
- Alessandra, Bajec (2021). "Iran's #MeToo opens long-overdue discussion on sexual abuse", **TRT World**, <https://www.trtworld.com/magazine/iran-s-metoo-opens-long-overdue-discussion-on-sexual-abuse-40107>
- Amini, Mansour and Osanlou, Akbar (2021), "A Comparative Study of Duress Due to the Abuse of the State of Dependence in the French and Iranian law", **Scientific Journal of Private Law**, Volume 17, Number 2, Pages 301-326. ۱۰/۲۲۰۵۹/jolt.۲۰۲۰/۳۰۲۹۰۱/۱۰۰۶۸۶۱ [In Persian]
- Bieneck, S.; Krahe, B. (2010), "Blaming the Victim and Exonerating the Perpetrator in Cases of Rape and Robbery: Is There a Double Standard?", **Journal of Interpersonal Violence**, ۲۶ (۹): ۱۷۸۵-۹۷.
- Brittain, Amy (2024), "Me-Too-movement", <https://www.britannica.com/contributor/amy-brittain>.

۱. در بخشی از نامه سرگشاده سی بازیگر زن ایران خطاب به علی اصغر پورمحمدی معاون سیمای رسانه ملی آمده است: «امیدواریم شما برادر عزیز از پشت صحنه ناسالم و غیرمطلوب اکثر پروژه‌های تلویزیونی با خبر باشید. از روابط آلوده و مافیای قدرتمند عده‌ای بی‌صلاحیت و شهوت پرست که روز به روز به نفوذ و قدرت ایشان برای وارد کردن چنین افرادی در صحنه مقدس تلویزیون اسلامی افزوده می‌شود، مطلع باشید... چگونه است که عده‌ای از بانوان بازیگر بی‌حاشیه موجه و اخلاق‌گرا با دستمزدهای انسانی و معقول تنها به دلیل باج ندادن به این عده سودجو و حفظ عفت و سلامت روحی و حفظ حدود و شان حرفه‌ای خود به بهانه‌های مختلف از طرف ایشان از کار باز می‌مانند! چگونه است که اکثریت بانوان موجه این حرفه به دلیل تشکیل خانواده و ازدواج که توصیه و دستور اسلام است در تلویزیون و سینمای جمهوری اسلامی - ناخواسته از میدان به در می‌شوند!»

- Catherine D. Marcum, George E. Higgins (2014), **Social Networking as a Criminal Enterprise**, Translated by Hamidreza Danesh Nari and Ebrahim Davoudi Dehaqani, Tehran, Mizan Publishing House.
- Corbett, Holly (2022), “#MeToo Five Years Later: How The Movement Started And What Needs To Change”, **forbes**, <https://www.forbes.com/sites/hollycorbett/2022/10/27>.
- Eliyasi, Mehzaad (2017), "Movement to the width of the Truman Ocean", **Shargh newspaper**, publication date: May 8, 2017, news code: 736368, accessible at: <https://www.sharghdaily.com/fa/tiny/news>. [In Persian]
- Esfahani, Muhammad bin Hasan (1996), **Kashf al-Latham an Qaved al-Ahkam**, vol. 10, Qom: Jamaat al-Mudrasin in Al-Hawza Al-Alamiya in Qom, Al-Nashar Islamic Publishing House. [In Arabic]
- Espanlu, Mohammad, Goldoziyan, Iraj and Kalantari, kiumarth (2019), "Challenges of Proving a Rape (Sexual Assault) Case in the Iranian Criminal Process (Procedure)", **Criminal Law Doctrines**, Volume 17, Number 19 - Serial Number 19, Pages 3-34. 10.30513/cld.2020.506.1091 [In Persian]
- Farrokhi, Hamidreza (2004), "Professional plaintiffs", **Jurisprudence and Law Quarterly**, second year, number 5, page 121-140. [In Persian]
- Gholamfarkhani Somayye, Arab Sahar, Khoori Elham. (2020), “Knowledge and attitude of pre-school girls about sexual abuse prevention in Gorgan”, northern Iran. **Gorgan University Medical Science**, 2019; 21 (3) :113-119. <http://goums.ac.ir/journal/article-1-3578-fa.html> [In Persian]
- Gholamloo, Jamshid and Daryaei, Reza (2023), "Defamation Crimes: From Criminalization to Decriminalization and Civil Law Model", **Criminal Law Teachings**, Volume 19, Number 23 - Serial Number 23, Pages 203-240 10.30513/cld.2023.4836.1779 [In Persian]
- Guerra, Cristela (2017) “Where'd the Me Too initiative really come from? Activist Tarana Burke, long before hashtags - The Boston Globe”, **Boston Globe**, Archived from the original on 17 October 2017.
- Hajidehabadi, Ahmad and Salimi, Ehsan (2013), "Principles of Criminalization in Cyberspace (A Critical Approach to the Computer Crime Act)", **Majles and Strategy Magazine**, Volume: 21, Number 80, Pages 61-88. [In Persian]
- Hamshahri Online (2023), "Another actor withdrew from the sexual harassment movement against women", **Hamshahri Online**, publication date: Wednesday, June 11, 1401: 680428. [In Persian]
- Harsey, Sarah (2017), “Perpetrator Responses to Victim Confrontation: DARVO and Victim Self-Blame”, **Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma**, ۲۶ (۶): ۶۴۴-۶۶۳.
- Ibn Idris, Muhammad Ibn Ahmad (2008), **Ibn Idris al-Halli Encyclopedia**, Volume 13, Qom: Dalil Ma Publications. [In Arabic]
- Khorram Del, Mehdi (2015), "Shameless proposals have not only been made to these 30 actresses of cinema and television", **Tabnak news agency**, publication date: May 13, 2015, news code: 585618, accessible at: <https://www.tabnak.ir/fa/news/> [In Persian]
- Miller, Matthew (2009), “The Wealthiest Black Americans”, **Forbes.com**, Archived from the original on 4 December 2012, Retrieved 2010-08-26.
- Najafi, Muhammad Hassan bin Baqir (2000), **Javaher al-Kalam**, vol. 41, Qom: Institute of Islamic Jurisprudence Encyclopaedia on the Religion of Ahl al-Bayt (peace be upon him). [In Arabic]
- Nouralizadeh Mianaji, Masoud and Rahimi, Abdullah (2023), “The Patterns of Health-Oriented Sexual Education in the Developmental Process”, **Journal of Islamic Education**, Volume 17, Issue 41 - Serial Number 41. November 2022, Pages 15-30 10.30471/edu.2022.8507.2573 [In Persian]
- Robert Boland, Marcia Verduin, Dr. Pedro Ruiz MD (2021), **Kaplan & Sadock's Synopsis of Psychiatry**, Volume 1, Issue 12, Translated by: Farzin Rezaei, Tehran: Arjomand Publications.
- Salehi, Mohammad Khalil and Afrasiabi, Ali (2017), "position and powers of prosecutor in criminal proceeding system", **Criminal Law Research**, 7th Year, Number 25, Pages 230-191. <https://doi.org/10.22054/jclr.2018.12592.1220> [In Persian]

- Schmidt, Samantha (2017), "#MeToo: Harvey Weinstein case moves thousands to tell their own stories of abuse, break silence", **The Washington Post**, Archived from the original on October 16, 2017.
- Sharq newspaper (2023), "Statement of women involved in cinema and theater in protest against violence against women in this field", **Sharq newspaper**, publication date: 29 July 1401[In Persian]
- Sheidaeian, Mehdi and Sheidaeian, Zeinab (2017), " The approach of the Criminal Procedure Act 2013 to the Obscenity Crimes", **Legal Journal of Justice**, Volume 82, Number 101, Pages 117-139. <https://doi.org/10.22106/jlj.2018.31411>[In Persian]
- Tabrizi, Mirza Javad (1998), **Ossos Al-Hudud and Al-Tazirat**, Qom: Mehr Publications. [In Persian]
- Tusi, Muhammad bin Hassan (2021), **Al-Nahiya fi Mojarad Fiqh and al-Fatawi**, second edition, Beirut: Dar al-Kitab al-Arabi. [In Arabic]
- Zarneshan, Shahram and Shujaei Nasrabadi, Mohammad (2016), "Expressing Minimalistic Criminalization in the Light of Moral Aspects", **Studies in Criminal Law and Criminology**, Volume 4, Number 2, Pages 327-344. 10.22059/jqclcs.2017.214627.1142[In Persian]

استناد به این مقاله:

حیدری، علی مراد . (۱۴۰۴)، « ابعاد حقوقی پوشش رسانه‌ای می-تو در ایران»، پژوهشنامه حقوق کیفری، دوره ۱۶، پیاپی ۳۱، صص. ۳۹-۵۲. DOI: 10.22124/jol.2025.28420.2511

Copyright:

Copyright for this article is transferred by the author(s) to the journal, with first publication rights granted to *Criminal Law Research*. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

